

Islands Bankforhold.

Cand. mag. Axel Nielsen

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/nto/nto_3rk-PDF/nto_3rk_0012_84995.pdf

pdf genereret den : 24-1-2006

Islands Bankforhold.

Af

Cand. mag. **Axel Nielsen.**

Først i 1885 fik Island sin første Bank, og det skyldtes ovenikøbet særlige Forhold, at der da oprettedes en Bank. — Efter flere Misvækstaar i Begyndelsen af 1880'erne ytrede der nemlig i Altinget Ønske om at faa en Bank oprettet for ved den at søge den slette økonomiske Tilstand forbedret, hvorfor Regeringen ogsaa i 1885 forelagde Altinget et dertil sigtende Lovforslag. I Følge den Lov (18. September 1885), som blev Resultatet af det forelagte Forslag og de derom førte Forhandlinger, oprettedes en Bank »Islands Landsbank« med Hovedsæde i Reykjavik, til hvis Indrettelse Landskassen ydede et Tilskud paa 10,000 Kr. Desuden laante denne Banken en Driftskapital mod en Rente af 1 % p. a. indtil et Beløb af 500,000 Kr. — ved Lov af 12. Januar 1900 forhøjet til 750,000 Kr. — efterhaanden som der maatte blive Brug derfor. Landskassen fik saa til Gengæld Ret til at udstede uindløselige Sedler for det samme Beløb, som den havde laant Banken. Disse Kreditsedler, der altsaa nu kursere paa Island til et Beløb af 750,000 Kr., ere »lovligt Betalings-

middel« og lyde paa 50, 10 og 5 Kr. Banken er ved denne Ordning, hvor det er Landskassen, der udsteder Sedlerne, og hvor det Laan, den har modtaget af Landskassen, er uopsigeligt fra Kreditors Side, stillet uafhængig af Regeringen, selv om ogsaa de 3 Bankdirektører vælges af denne, nemlig den administrerende af Landshøvdingen, de kontrollerende af Altingets 2 Afdelinger.

Foruden egentlige Bankforretninger som Diskontering af Veksler og lign., yder Landsbanken Kommune- og Prioritetslaan samt modtager Sparekasseindlaan. Denne sidste Forretningsgren er, som det var at vente, bleven af største Betydning for Banken, i Særdeleshed efter at den i sig har optaget Sparekassen i Reykjavik. I 1897 sad Landsbanken saaledes inde med c. $\frac{2}{3}$ af det hele i Sparekasser paa Island indestaaende Beløb; dog er her vel ogsaa paa denne Konto indsat Kapitaler, som retteligere høre hjemme paa Konto-Kurant. Omsætningen paa Sparekassekontoen var nemlig i Aaret 1902: 2,801096 Kr., omtrent ligelig fordelt paa Indlaan og Udbetalinger, medens det samlede Beløb, der ved samme Aars Udgang indestod paa Sparekassetilkaar, kun var 1,452571 Kr., som man ser, en meget livlig Omsætning. — At Banken maa give Laan i faste Ejendomme, maa nærmest tilskrives de særlige Forhold, der, som ovenfor nævnt, fremkaldte Banken, ligesom Landbruget da ogsaa i højere Grad end nu var Islands vigtigste Erhverv. Sammenholdt med hele Bankens Organisation var denne Forretningsgrens Optagelse heller ikke farlig. Det viser sig da ogsaa, at »Laan i faste Ejendomme« paa en Maade er vokset Banken over Hovedet, saa at der oprettedes en

særlig Hypotekafdeling i 1900 (Lov 2. Januar), der fik Tilladelse til at udstede Obligationer indtil det seksdobbelte af Afdelingens Reservefond og Garantifond (stort 200,000 Kr., der tilskydes af Landskassen, men forbliver i dennes Værge). Afdelingen har Lov til at udlåne mod 1ste Prioritet (ved Lov af 7. Juni 1902 ogsaa mod 2den) i Jorder og forsikrede Bygninger indtil Halvdelen af disses Vurderingssum. 31. Decbr. 1902 var der i alt af Afdelingen ydet Hypoteklaan til et Beløb af 1,331,794 Kr. — Ved Lov af 2. Marts 1900 oprettedes desuden for at hjælpe Landmændene paa Island et Fond »Islands Dyrkningsfond«, hvis Virksomhed senere nærmere bestemtes (Bktg. af 8. Juli 1901). Fondet bestaar af Kapitaler, der ere indkomne ved Salg af de Landskassen tilhørende Ejendomme, der ere solgte efter Udgangen af 1883, og udgjorde i Juli 1901 144,932 Kr.; af Fondet udlånes Penge til Landbrugere til Jordforbedringer imod første Prioritet indtil $\frac{3}{5}$ af Pantets Vurderingssum paa fordelagtige Vilkaar for Laantageren. Man vil forstaa, at samtidig med, at der ad disse Veje er sket større og større Udlaan i faste Ejendomme, er denne Konto i Landsbanken gaaet ned ad; men til Gengæld ligger Landsbanken nu inde med $4\frac{1}{2}$ % Hypotekobligationer til et Beløb af 639,000 Kr.

Det bestemtes ved Landsbankens Oprettelse, at den saa snart det lod sig gøre, skulde oprette Filialer paa Island, særlig i de 3 andre derværende Købstæder, en Bestemmelse, som endnu kun er delvis opfyldt og først i den seneste Tid ved Oprettelsen af en Filial i Juni 1902 paa Akureyri.

Banken har særlig i det sidste Tiaar virket godt

og har søgt, saavidt dens indskrænkede Midler tillod det, at tilfredsstille de Krav, der ere stillede til den. Dens Virksomhed vil nærmere fremgaa af følgende Opgørelse af Hovedsædets Status (31. Decbr. 1902):

Aktiver:	Kr.
Laan i faste Ejendomme	473,558
— mod Selvskyldnerkaution	593,023
— — haandfaaet Pant	158,011
Kommunelaan m. fl.	65,185
Kassekredit	5,431
Obligationer (inden- og udenlandske).....	1,010,419
Veksler.....	401,950
Anvisninger	13,610
Købte og overtagne faste Ejendomme	15,169
Bankbygning med Inventar	80,000
Filialen paa Akureyri.....	96,617
Diverse Debitorer	29,889
Kassebeholdning.....	110,664
Ialt...	3,053,526
Passiver:	Kr.
Udstedte Sedler	750,000
Landmandsbanken i Kbhvn.	137,481
Kontokurantkonto	262,891
Sparekassekonto.....	1,452,571
Hypotekafdelingen	77,389
Reservefond.....	308,751
Diverse Kreditorer.....	64,443
Ialt...	3,053,526

En Sammenligning med nogle enkelte Konti 10 Aar tidligere vil vise Bankens stærke Fremskridt:

	1893	1902*)
Omsætning i Veksler.....	210,855 Kr.	1,986,852 Kr.
— paa Kontokurant.....**)	321,506 —	4,423,604 —
Beløb indestaaende paa Kontokurant	104,595 —	277,279 —
— Sparekassev. †)	618,700 —	1,480,921 —
Reservefond	116,136 —	324,353 —

*) Filialen medregnet.

***) 1893: 13 Kontoindehavere, i 1902: 129.

†) 1893: 2512 Konti, i 1902: 5864.

Tilrods for denne stærke Udvikling, som foranstaaende Tal udviser, har Landsbanken dog ikke kunnet holde Skridt med de større og større Krav, Landet har stillet til den. Man fik Øjet op for, at mange af Landets Hjælpekilder vilde kunne udvikles ved Hjælp af en passende Kapital, men hvor man vendte sig hen, fandt man en almindelig Mangel herpaa. Man vil derfor kunne forstaa, at der var gode Chancer for det Forslag, som indbragtes i Altingets nedre Afdeling under Samlingen i 1899 ad privat Vej (Sysselmand Benedikt Sveinsson) om Oprettelsen af en Aktiebank med Seddeludstedelsesret paa Island. Uden nærmere her at skulle komme ind paa Forslagets detaillerede Bestemmelser og paa de forskellige Skikkelser, Forslaget antog under dets Behandling i Altinget, maa det her dog nævnes, at man vilde give Koncession paa 90 Aar til et Selskab paa at oprette en Bank med en Aktiekapital paa indtil 6 Mill. Kr. og med en ubegrænset Seddeludstedelsesret; de udækkede Sedler maatte udgøre samme Beløb som den til enhver Tid indbetalte Aktiekapital, de øvrige Sedler skulde have fuld Metaldækning, dog altid mindst $\frac{3}{8}$ af hele Seddelbeløbet. Aktiekapitalen tænktes delvis tilvejebragt ved en »Bankhæftelse«, d. v. s. man skulde kunne tegne Aktier i Banken og betale dem med »Forskrivninger med 1ste Prioritets Panteret i Grundejendomme paa Island«. Ligesom man allerede vil have set, at flere Bestemmelser vare hentede fra Nationalbankens Oktroj, saaledes gjaldt det samme om Sikkerheden for det udækkede Seddelbeløb og om, hvad der maatte henregnes til Metalfonden. Den nye Bank, der skulde bære Navnet »Islands Bank«, skulde overtage Lands-

banken og være eneberettiget til paa Island at udgive repræsentative Betalingsmidler. Forslaget, der var fremsat temmelig langt henne i Samlingen, og som yderligere forhaledes ved Forslagsstillerens Død (2. Aug.), kom først til øvre Afdeling faa Dage, før Altinget sluttedes; Afdelingen maatte derfor nøjes med at udtale, at Ministeren saa snart som muligt skulde indhente nøjere Betænkning om Sagen, en Udtalelse, som i det væsentlige ogsaa vedtoges af den nedre Afdeling. At der ikke kom andet Resultat ud af Samlingen, maa imidlertid ikke opfattes som Mangel paa Interesse fra Altingets Side, tværtimod, saa stærk Stemning for Forslaget var der fra enkelte Medlemmers Side, at en ekstraordinær Samling af Altinget i Anledning af Bankspørgsmaalet endog nævnedes.

Ministeren for Island afhandlede nu Sagen indtil Altingets næste Samling i 1901 med Koncessionssøgerne og Nationalbankens Direktion, der væsentlig optraadte som Ministerens sagkyndige Raadgiver. Nationalbankens Udtalelser i denne Sag er af ikke ringe Interesse for danske Læsere, netop da det islandske Lovforslag var affattet med Nationalbanken som Mønster; selv om naturligvis ogsaa disse Udtalelser i Særdeleshed ere møntede paa islandske Forhold, er det f. Eks. dog saa almindelig sagt, »at Bankens sekundære Sikkerhed ikke blot bør stilles i Forhold til de udækkede Sedler alene, men derimod til disse og Bankens øvrige paa Anfordring skyldige Forpligtelser i Forening, da de sidstnævnte i lige saa høj Grad som Seddelgælden kræver paalidelig og let realisabel Dækning«, at man maa antage, at dette ogsaa herhjemme maa blive gjort gældende i 1908; saafremt denne Bestemmelse traadte i Kraft for

Islands Bank's Vedkommende, ansaas dog en Dækning efter Forholdet 100:100 i Stedet for det foreslaaede 150:100 for tilstrækkelig. Iøvrigt kritiseredes Forslaget stærkt, men ikke uden god Grund, af Nationalbankens Direktion. — I Henhold til Udtalelser af Landshøvdingen over Island og Sammenligning med det mindst udviklede af de skandinaviske Lande ansløges hele Pengeomløbet paa Island til højst 2 à 2½ Mill. Kr., hvoraf en Del i nordiske Sedler og i nordisk, engelsk og fransk Guldmønt, samt c. 300,000 Kr. i Skillemønt. Nationalbanken mente derfor, at den nye Bank ikke godt kunde begynde at udstede Sedler for mere end 2 Mill. Kr., hvad der endda vilde være rigeligt for den første Tid, samt at de til enhver Tid udgivne Sedler burde dækkes halvt med Guld; subsidiært foresloges: udækket 1 Mill. Kr., dog altid Metaldækning for mindst Halvdelen af det udstedte Seddelbeløb. Hvad der maatte henregnes til Metalfondet, foreslog Nationalbanken ogsaa forandret, ligesom den mente, at Koncessionen kun burde gives paa 25 Aar. Den nye Bank burde ikke kunne give Laan i faste Ejendomme, ej heller laane paa industrielle Aktier. Det var foreslaaet, at »Islands Bank« maatte oprette et Kontor i København, der tilmed skulde staa direkte under de herboende Bestyrelsesmedlemmer, men Nationalbankens Direktion mente med fuld Føje, at et saadant Kontor vilde stride mod Nationalbankens Oktroj, hvorfor den foreslog at indskrænke Kontoret til blot at være et Agentur, tilmed da det næppe var Meningen, at »Islands Bank« skulde gøre selvstændige Forretninger her. — Nationalbankens Betænkning sendtes da med Ministeriets Udtalelse om, at der næppe vilde

ske væsentlige Forandringer i de Rettelser, Forslaget herved havde modtaget, til Koncessionssøgerne. Disse mente vel at kunne gaa med til adskillige af Forandringerne, som dog alle vare af de mindre væsentlige. Da Ministeriet imidlertid fik Underretning om, at man agtede at henregne et vist Beløb af Aktiekapitalen, dog ikke over 5 %, til en saakaldet Etableringskonto, hvad det mente ikke at kunne gaa med til, afbrødes Forhandlingerne.

Da Altinget samledes i 1901, kunde Ministeriet derfor ikke forelægge det noget Forslag til Oprettelse af en Bank, men ad privat Vej indbragtes et saadant i nedre Afdeling. Det var det tidligere Forslag, rettet væsentlig i Overensstemmelse med Nationalbankens Raad. Da Forslaget fremkom saa tidlig i Samlingen, at der var Sandsynlighed for, at det dette Aar vilde blive endelig afgjort, fremkom Forslagets Modstandere, d. v. s. Tilhængerne af Landsbanken, nu med positive Forslag. Saaledes foresloges det i nedre Afdeling, at man skulde optage et Laan til Landsbanken i Landskassens Navn, udvide Landsbankens Seddeludstedelsesret og saa gøre alle dens Sedler indløselige, eller at man skulde give Landsbanken Ret til ved Siden af de uindløselige Sedler, den allerede udstedte, ogsaa at udstede indløselige; paa begge Maader vilde man, som det ses, kunne undgaa den nye Bank. Utvivlsomt havde det første af disse Forslag fortjent en blidere Medfart og en nøjere Prøvelse, end det fik; thi det vilde dog have været den naturlige Vej at gaa. Imidlertid afvistes begge Forslagene, særlig paa Grund af, at Afdelingen mente, at der vilde være en for ringe Forskel mellem den Rente, man maatte betale af Laanet, og den Rente,

man vilde kunne opnaa gennem Banken, til at en saadan Fremgangsmaade vilde kunne betale sig, selv om man ogsaa stillede Islands Tilskud fra Danmark i Pant for Rentens Erlæggelse.

Det oprindelige Forslag gik nu uantastet, fraset enkelte Smaaforandringer, igennem nedre Afdeling og gennem 2 Behandlinger i øvre Afdeling. Da fremsatte Landshøvdingen Forslag om at stryge de Paragraffer af Forslaget om Oprettelsen af »Islands Bank«, hvorved Landsbanken med samt dens Seddeludstedelse ophævedes, og i Stedet derfor blot bestemte, at det Landsbanken tildelte Seddelbeløb ikke maatte udvides. Ved dette Forslag vil man se, at Betingelserne for den nye Bank i høj Grad forværredes, idet den vel beholdt Retten til at udstede Sedler, men 750,000 Kr. af den omløbende Pengemængde vilde nu i Forvejen være optaget af Landsbankens Sedler. Landshøvdingens Forslag vedtoges ved 3die Behandling i øvre og ved eneste Behandling i nedre Afdeling, uden at der foretoges andre Forandringer i det oprindelige Forslag, som jo var udarbejdet paa Basis af Landsbankens Ophævelse.

Forslaget stadfæstedes af Kongen 7. Juni 1902. I Følge denne Lov fik Ministeren for Island Ret til at give det ovenomtalte Selskab Koncession paa Oprettelsen af en Aktiebank paa Island med Eneret til i 30 Aar at udstede indløselige Sedler. Banken skal føre Navnet »Islands Bank«. Det skal være dens Opgave at befordre Islands Handel, Landbrug, Fiskeri og Industri. Saafremt Ministeren for Island finder en paa en Generalforsamling vedtagen Beslutning stridende herimod, kan han sætte den ud af Kraft. Indenfor et Tidsrum af 6 Maaneder efter Lovens Ikrafttræden har

Indbyggere, offentlige Kasser og Stiftelser paa Island fortrinsvis Ret til at tegne Aktier i »Islands Bank«, enten mod Betaling eller mod at give »Forskrivninger med 1ste Prioritets Panteret i Grundejendomme paa Island« indtil 20 % af disses Vurderingssum og til en Rente af 4 %, der garanteres af Landskassen. For det samme Beløb, hvorfor »Islands Bank« saaledes modtager Prioritetsobligationer, maa den udstede Bankobligationer. — Landskassen har Ret til at blive Aktionær for indtil $\frac{2}{5}$ af Aktiekapitalen, der i alt skal udgøre mindst 2 og højst 3 Mill. Kr. Koncessionshaverne ere forpligtede til at skaffe det Beløb af Aktiekapitalen, der ikke tegnes paa nævnte Maade, tegnet al pari. Banken maa udstede Sedler af oven anførte Beskaffenhed indtil et Beløb af $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr., hvoraf Halvdelen skal dækkes af Metal; for den anden Halvdelen af det udstedte Seddelbeløb saavel som for de andre Banken paahvilende Forpligtelser skal den have let realisable sikre Aktiver af samme Størrelse i sit Eje. Til Metalfondet maa henregnes: ¹⁾ lovlig gangbar Mønt efter dens paalydende Værdi, ²⁾ fremmed Guldmønt og Guldbarrer til en Værdi af 2480 Kr. pr. kg. f. Guld, ³⁾ Tilgodehavende, betalbar paa Anfordring hos Nationalbanken, Norges Bank og Bank of England (ell. Scotland), imod at den Banken paa samme Vilkaar til de nævnte Banker paahvilende Gæld fradrages Metalfondet, ⁴⁾ Sedler udstedte af de 3 skandinaviske Banker, de 3 evropæiske Hovedbanker og Bank of Scotland. Dog maa de to sidstnævnte Poster ³⁾ og ⁴⁾ ikke overstige $\frac{1}{4}$ af Metalfondet. Mindst $\frac{1}{4}$ af den cirkulerende Seddelmasse skal altid være dækket af »lovlig gangbar Mønt«, og heraf skal Halvdelen igen være i nordisk Guldmønt. Denne Del af Metalfondet skal stadig bero paa Island; dog maa

hertil medregnes Guld, der er under Vejs til Island, indtil et Beløb af 200,000 Kr., samt Guldbarrer, som Banken har overgivet Mønten i København til Udmøntning. — De »let realisable, sikre Aktiver« skulle navnlig bestaa af: Forskrivninger paa Laan mod Haandpant, inden- og udenlandske Veksler, Tilgodehavende hos fremmede Korrespondenter, betalbar paa Anfordring, offentlige Papirer efter Børskurs samt Bankens egne Bankobligationer. I aarlig Afgift til Landskassen skal Banken betale 10 % af Overskuddet, efter at Aktionærerne have faaet 4 % af Aktiekapitalen. Den skal have Hovedkontor og Værneting i Reykjavik og Filialer paa de største Handelspladser, særlig paa Seydisfjord, Akureyri og Isafjord. Bankens Repræsentantskab skal bestaa af 7 Medlemmer, hvoraf 3 vælges af Altinget, 3 af Aktionærerne, medens Ministeren for Island (i dennes Fraværelse Landshøvdingen) er selvskreven Formand i Bankraadet.

I Overensstemmelse med denne Lov meddeltes da Koncessionen det omtalte Selskab af Ministeren for Island 5. November 1902 paa Betingelse af Aktiekapitalens Sikring inden 30. September 1903. Det lykkedes at faa denne Betingelse opfyldt, idet forskellige inden- og udenlandske Banker og Bankiers kort før Fristens Udløb garanterede Aktiekapitalens Tegning, og i Løbet af 1904 vil »Islands Bank« saaledes træde i Virksomhed.

Særlig lyse Udsigter har Banken næppe, i Særdeleshed hvad dens Udstedelse af Banksedler angaar, idet Kreditsedler som allerede nævnt udgøre c. 30 % af Pengeomløbet; ganske vist har dette flere Udviklingsmuligheder, idet jo bl. a. en ikke ringe Del af Handelen, Bondehandelen, endnu for en stor Del er Tuskhandel

og det vil være naturligt at betragte det som en Opgave for den nye Bank at faa Tuskhandelen afskaffet; men lang Tid vil der sikkert hengaa, før dette opnaas. Hvad Aktietegningen angaar, vil utvivlsomt en i Forhold til Landets Midler ikke ringe Del af Kapitalen tegnes paa Island; Landskassen vil i saa Henseende være et godt Forbillede, idet den tegner Aktier for et Beløb af 800,000 Kr. (Lov af 7. Juni 1902), ligesom der jo ogsaa her bydes Landmænd og Grundejere i Byerne en Lejlighed til at rejse Laan i deres Ejendomme; selv om Laanegrænsen ogsaa er temmelig lav, vil Landskassens Hypotekafdeling maaske kunne træde supplerende til, efter at den, som foran nævnt, nu netop med dette for Øje har faaet Tilladelse til at udlåne mod 2den Prioritet; i Særdeleshed vil den efter islandske Forhold meget lave Rente af 4 0/0, som »Bankhæftelserne« skulde forrentes med, virke ansporende til at tegne sig for Aktier. Paa anden Maade vil det vist derimod falde Banken vanskeligt at yde en virksom Støtte til Islands mest betrængte Erhverv, Landbruget. Rent teoretisk set kan man fordømme den Maksimumsgrænse, der her er sat for Bankens Seddeludstedelse, selv om man tager Lempelserne i Henseende til Metal-dækningen i Betragtning, men nogen praktisk Betydning vil Grænsen næppe foreløbig faa. Derimod maa man sikkert være glad ved Bestemmelserne om Dækning af alle Forpligtelser og om Betaling af en Afgift til Landskassen.

Banken ventes med ikke ringe Længsel paa Island, man ser i den en *vis medicatrix* for Samfundet. Det maa haabes, at Banken vil kunne opfylde de store Forventninger, hvormed den imødeses.

December 1903.
